

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

БАСЮК Леся Михайлівна

УДК 811.111'42 – 11:328(410+73) (043.3)

**ДЕБАТИ В ПАРЛАМЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І США:
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі німецької філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник:** кандидат філологічних наук, доцент
Яшенкова Ольга Володимирівна,
Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації.
- Офіційні опоненти:** доктор філологічних наук, професор
Приходько Анатолій Миколайович,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу;
- кандидат філологічних наук, доцент
Чхетіані Тамара Дмитрівна,
Київський національний лінгвістичний університет
доцент кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О. М. Мороховського.

Захист відбудеться 12 грудня 2019 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.08 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. М. Тимошенка, 13-б.

Автореферат розіслано «___» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. П. Калитюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертаційну роботу присвячено лінгвопрагматичним особливостям дебатів у парламентському дискурсі Великої Британії і США. У фокусі дослідження використання і функціонування англійської мови у процесі інтеракції учасників дебатів, стратегічне планування, перебіг і контроль мовної комунікації.

Відображення культури, організації та політичної свідомості соціуму є індикаторами розвитку політичної комунікації, частиною якої виступає парламентський дискурс, що розглядають із різних позицій і в багатьох аспектах. Зокрема, досліджено парламентський дискурс як публічну комунікацію (Ю. Ганджуров); лінгвокультурний простір англійських парламентських актів (Н. І. Андрейчук); лінгвокультурні концепти парламентського дискурсу (Teemu Häkkinen, Onni Pekonen); когнітивно-дискурсивні параметри парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (О. І. П'єцух); інтернет-публікації дебатів британського парламенту (Г. Л. Рябоконт); тематику дебатів у парламенті Канади (Manon Tremblay); мовну специфіку дискурсу тероризму в конгресі США й Парламенті Великої Британії (Л. В. Правікова); парламентську мову Сполученого королівства (К. Ілі); типи мовленнєвих актів у британському парламентському дискурсі (П. В. Зернецький); правила й норми проведення дебатів (П. Бейлі); способи репрезентації мовленнєвої дії «звинувачення» на матеріалі дебатів у Бундестазі ФРН (О. В. Саприкіна); прагмариторичні властивості дебатів у Європарламенті (Coco Norén, Maria Svensson); засоби модерації висловлювань у дискурсі дебатів Європарламенту (В. О. Головань). Проте вивчення комунікативної поведінки учасників парламентського дискурсу на етапі опитування свідків недостатньо висвітлено в наукових розвідках.

Актуальність дослідження зумовлена тенденцією сучасної лінгвістики на пошук шляхів досягнення ефективної мовної комунікації в різних сферах людської діяльності, у тому числі й в одному з найважливіших політичних інститутів – парламенті; потребою докладного вивчення комунікативних інтеракцій на різних етапах парламентських дебатів, з'ясування національної специфіки комунікативної поведінки учасників дебатів у комітетах Парламенту Великої Британії та Конгресу США з огляду на недостатню дослідженість цих питань і їхнє практичне значення для суспільної практики.

Зв'язок із науковими темами. Проблематика роботи відповідає профілю досліджень, що проводяться на факультеті іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в межах наукової теми «Семантико-прагматичні характеристики різних жанрів та дискурсів у сучасних германських мовах», затвердженої вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 16 від 13.04.2011 р.).

Метою роботи є аналіз лінгвопрагматичних параметрів дискурсу дебатів у Парламенті Великої Британії та Конгресі США, описання особливостей

організації комунікативної взаємодії учасників дебатів і прояву етноспецифіки комунікативної поведінки британців й американців на етапі опитування свідків.

Досягнення поставленої мети наукової розвідки передбачає розв'язання таких **завдань**:

- обґрунтувати теоретико-методологічну базу та поняттєвий апарат дослідження дебатів у парламентському дискурсі Великої Британії і США;
- проаналізувати комунікативну поведінку учасників парламентських дебатів у Великій Британії і США на етапі опитування свідків і виокремити основні комунікативні стратегії і тактики, якими вони послуговуються;
- визначити спільні та відмінні комунікативні стратегії й тактики учасників дебатів та описати засоби їх реалізації в дискурсах Парламенту Великої Британії і Конгресу США;
- змодельовати етап опитування свідків парламентських дебатів у комітеті «Освіта» в Парламенті Великої Британії і Конгресі США та виявити національно-культурні особливості комунікативної поведінки основних учасників.

Об'єктом дослідження є парламентські дебати у Великій Британії і США.

Предметом роботи виступають лінгвопрагматичні особливості дебатів у парламентському дискурсі Великої Британії і США, моделі комунікативної взаємодії, комунікативні стратегії і тактики, мовні засоби, що визначають успішність комунікації на етапі опитування свідків.

Матеріалом дослідження є дискурсивні фрагменти, які було отримано методом суцільної вибірки зі стенографічних протоколів засідань комітетів «Освіта», «Поштова служба», «Соціальні виплати» Парламенту Великої Британії і комітетів «Освіта», «Малий бізнес», «Природні ресурси» Конгресу США, опублікованих в інтернеті на офіційних сайтах <http://www.parliament.uk> та <https://www.house.gov>. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу становить близько 110197 слів.

Методологія дисертації ґрунтується на засадах дискурсології, семіотики, прагмалінгвістики, комунікативної лінгвістики. У процесі розв'язання поставлених завдань у роботі застосовано такі **методи дослідження**: *загальнонаукові* – *індукція, дедукція, аналіз і синтез* – для уточнення теоретичних засад та формування висновків роботи; *метод моделювання* – для визначення преференційних моделей парламентської комунікації; *лінгвістичні методи*: *метод критичного дискурс-аналізу* – для визначення меж комунікативних подій, чергування реплік учасників парламентського дискурсу та їхніх статусно-рольових позицій; *прагматичний аналіз* – для визначення стратегічно-тактичного потенціалу кожного учасника комунікативної події, для з'ясування експліцитних та імпліцитних інтенцій кожного мовця, а відтак вибору засобів реалізації обраних стратегій; *зіставний метод* – для виявлення спільних і відмінних стратегій, тактик і засобів їх реалізації кожним з учасників дебатів у Парламенті Великої Британії та Конгресі США; *елементи кількісного аналізу* – для підрахунку комунікативних стратегій і тактик, якими послуговуються

учасники парламентських дебатів на етапі опитування свідків і визначення частотності вживаних тактик. На кожному етапі дослідження використано комплексну методику.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні стратегічно-тактичного репертуару учасників парламентських дебатів у Парламенті Великої Британії та Конгресі США на етапі опитування свідків і виокремленні преференційних моделей спілкування; описанні засобів вербалізації комунікативних стратегій і тактик, якими послуговуються учасники британського й американського парламентського дискурсу; висвітленні національно-культурних особливостей парламентської комунікації.

На захист винесено такі положення:

1. Парламентські дебати Великої Британії і США як різновид політичного дискурсу – це комунікативна подія, що відбувається під час засідань спеціальних комітетів із метою розв’язання певної суспільно-політичної проблеми і включає п’ять етапів: привітання, опитування свідків, обговорення (дебатування) поправок до законопроекту, голосування і завершення; її основними учасниками є Голова засідання, Парламентарі/Конгресмени та Свідки, кожен із яких послуговується певним набором комунікативних стратегій і тактик для досягнення своїх цілей.

2. Основною комунікативною стратегією Голови засідання у Парламенті Великої Британії/Конгресі США є стратегія координації, спрямована на врегулювання мовленнєвих дій інших учасників на всіх етапах комунікації. Голова засідання у Парламенті Великої Британії реалізує стратегію координації за допомогою тактик привітання, запрошення до слова, ідентифікації адресата, регулювання процесом опитування та звертання до адресата. Репертуар Голови засідання в Конгресі США становлять тактики коментування, подяки, запрошення до слова й регулювання процесом опитування. Наявна різниця у мовних засобах реалізації відповідних тактик Голови засідання у Парламенті Великої Британії і Конгресі США.

3. Основною комунікативною стратегією Парламентаря/Конгресмена є стратегія отримання інформації, яку він/вона використовує на етапах контактостановлення та контактопродлонгації і яка втілюється в тактиках з’ясування, посилення, уточнення, узагальнення, припущення, власного розуміння, прохання, схвалення, згоди, фактажу і переадресації; при цьому вибір тактики зумовлений тематикою певних комітетів («Освіта», «Поштова служба», «Соціальні виплати», «Малий бізнес», «Природні ресурси»).

4. Основною комунікативною стратегією Свідка є стратегія надання інформації, що втілюється в найбільшій кількості й різноманітності тактик порівняно з тактиками Голови засідання та Парламентаря/Конгресмена. Тематична спрямованість комітету визначає вибір тактик Свідком на кожному кроці комунікативної події, проте домінантними є тактики роз’яснення, припущення, уточнення та узагальнення.

5. Національно-культурну специфіку комунікативної поведінки кожного учасника дискурсу парламентських дебатів Великої Британії і США простежуємо у виборі тактик і мовних засобів їх утілення; у різниці процедури опитування свідків, що зумовлює зміну статусно-рольової позиції Голови засідання в Конгресі США; у тематичній проблематиці, яка визначає національно-культурну специфіку дискурсу парламентських дебатів Великої Британії і США.

Теоретичне значення розвідки обумовлено комплексним підходом до вивчення комунікативної поведінки англomовних учасників дебатів у Парламенті Великої Британії та Конгресі США, що дає змогу виявити її національну специфіку й описати варіативність комунікативних зразків унаслідок взаємодії мовного коду інтерактантів із прагматичними та дискурсивними параметрами. Цим зроблено внесок у розвиток дискурсології, комунікативної лінгвістики, політичної лінгвістики й етнолінгвістики.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування його результатів у викладанні курсу «Теорія мовної комунікації», у спецкурсах із лінгвопрагматики, дискурсології, політичної лінгвістики, етнолінгвістики, на заняттях із практики англійської мови. Матеріали дослідження можуть бути використані при укладанні навчальних посібників до означених курсів, а також під час написання курсових, дипломних і магістерських робіт.

Апробація дослідження. Основні положення і результати роботи обговорювались на теоретичних аспірантських семінарах, Днях науки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, засіданнях кафедри німецької філології СНУ імені Лесі Українки, на міжвузівських та міжнародних конференціях: IV Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів і студентів «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє» (Луцьк, 12–13 травня 2010 р.), IV Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Луцьк (Світязь), 4–6 червня 2010 р.), V Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Світязь, 3–5 червня 2011 р.), Міжнародній науковій конференції «Творчий спадок А. О. Білецького в новітніх парадигмах наукового знання: до 100-річчя від дня народження» (Київ, 21 жовтня 2011 р.), VI Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Луцьк, 14–16 вересня 2012 р.), XI Міжнародній науковій конференції «Семантика мови і тексту» (Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2012 р.), Міжнародній науковій конференції «Мови та літератури в глобалізованому світі: взаємодія та самотність» (Київ, 18 жовтня 2012 р.), VIII Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Світязь, 13–15 червня 2014 р.), XII Міжнародній науковій конференції «Пріоритети германського та романського мовознавства» (Світязь, 8–10 червня 2018 р.)

Публікації. Основні результати роботи викладені в 11 публікаціях автора: 6 статтях (5 опубліковано у фахових вітчизняних виданнях, 1 – у зарубіжному

виданні) та 5 тезах доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 4,59 др. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (293 позиції) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 234 сторінки друкованого тексту, обсяг її основного тексту – 159 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертаційної роботи та її актуальність, визначено об'єкт і предмет, окреслено мету й завдання, розкрито наукову новизну, теоретичну та практичну цінність, визначено методи, сформульовано основні положення, що виносяться на захист, наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади дослідження парламентського дискурсу як специфічної форми політичної комунікації» проаналізовано різні підходи до вивчення політичної комунікації; розглянуто парламентський дискурс як різновид інституційного політичного дискурсу; схарактеризовано парламентські дебати як жанр парламентського дискурсу; висвітлено сутність понять «політична комунікація», «політичний дискурс», «парламентський дискурс»; обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження парламентського дискурсу; наведено інформацію про діяльність Парламенту Великої Британії та Конгресу США; схарактеризовано особливості та преференційні моделі комунікації британців і американців на етапі опитування свідків.

Політична комунікація – інформаційний обмін (вербальний і невербальний) між її суб'єктами у сфері політики, спрямований на досягнення певного комунікативного наміру та здійснення впливу на учасників взаємодії. Політична комунікація є невід'ємною частиною політичного дискурсу, яка реалізується в текстах засобами політичної мови та під час інтеракції на політичну тему (політика, вибори, дебати тощо).

Політичний дискурс – це мовленнєві утворення (усні або письмові), що стосуються сфери політики, реалізуються вербально та невербально, актуалізуються в певному ситуативному контексті та спрямовані на досягнення певної соціальної мети. Політичний дискурс є підсистемою дискурсу й розглядається як частина механізму політичної комунікації в системі політичної лінгвістики. Цей дискурс має польову будову, в центрі якого містяться такі жанри: парламентські дебати, промови політичних діячів, голосування.

Парламентський дискурс – це різновид політичного дискурсу, тип комунікативної діяльності, що проявляється в усній та письмовій формах, актуалізується в межах політичного інституту – парламенті, продукується професіоналами у сфері політики та непрофесіоналами, регулюється стратегіями

і тактиками учасників і виступає як така організаційна структура, яка має безпосередній і великий вплив на розвиток суспільства.

Для дослідження стратегій і тактик парламентського дискурсу важливо застосувати комплексну методику, що є характерною ознакою сучасних наукових розвідок. Алгоритм аналізу представлений поетапними кроками застосування методів для системного дослідження стратегій і тактик парламентського дискурсу Великої Британії і США.

У другому розділі «Стратегічно-тактичний арсенал учасників дебатів у Парламенті Великої Британії» розглянуто парламентський дискурс як стратегічний процес; висвітлено сутність понять «стратегія» і «тактика»; визначено основні комунікативні стратегії і тактики та засоби їх реалізації в парламентській взаємодії «Голова засідання – Парламентар – Свідок».

Комунікативну стратегію розуміємо як загальний план мовленнєвої поведінки, що реалізується вибором системи продуманих мовцем поетапних мовленнєвих дій, лінію мовленнєвої поведінки, прийняту на основі пізнання комунікативної ситуації і спрямовану на досягнення комунікативної мети у процесі мовленнєвого спілкування; а комунікативну тактику як конкретний мовленнєвий хід під час реалізації мовленнєвої стратегії, мовленнєву дію (мовленнєвий акт або сукупність декількох мовленнєвих актів), що відповідає певному етапу реалізації мовленнєвої стратегії і спрямовану на досягнення комунікативної мети.

Стратегії і тактики мовленнєвого спілкування втілюються в мовленнєвих актах, що формують дискурси (тексти) як одиниці спілкування. Мовленнєвий акт є базовою мінімальною одиницею вербальної комунікації, який ми розуміємо як інтенційно й ситуаційно зумовлене, граматично й семантично організоване висловлення, що супроводжується відповідними діями мовця, спрямованими на адресата та його реакцію.

Стратегія і тактики Голови засідання комітету

Голова засідання комітету в Парламенті Великої Британії виконує функцію координатора засідання, що визначає його **стратегію координації**, спрямовану на регулювання мовленнєвих дій адресата (Парламентаря чи Свідка) під час засідання парламентських комітетів.

Стратегія координації Голови засідання реалізується в *тактиках привітання, запрошення до слова, прохання представитись, регулювання процесом опитування і звертання до адресата*.

Тактика привітання передбачає вияв поваги та доброзичливості адресанта до членів комітету і Свідків, наприклад: *Welcome to the evidence session*.

Тактика запрошення до слова спрямована на адресата, а саме Парламентаря, з метою розпочати процес опитування свідків, поставивши запитання до них. Ця тактика реалізується конструкціями типу *The first question is from..., a quick question from...* у розповідних реченнях, які містять антропоніми, назву посади, професії, офіційні та етикетні звертання тощо, наприклад: *The first question is from the Minister*.

Тактика прохання представитись зумовлена регламентованою процедурою засідання комітету задля внесення даних про учасників у стенографічний протокол. Ця тактика реалізується розповідними та питальними реченнями з модальними дієсловами *may, can, will/would*, що виражають ввічливе прохання Голови засідання до Свідків представитися для протоколу і для інших учасників парламентської взаємодії, наприклад: *May I ask you briefly to introduce yourselves, and we will proceed straight to the questions?*

Тактика регулювання процесом опитування передбачає координацію Головою засідання процесом і часом опитування свідків. Ця тактика реалізується непрямым директивом із модальним дієсловом *may*: *May we have short answers from the two of you please?*

Тактика звертання до адресата має за мету перенесення вектору мовлення адресанта на мовця, до якого він звертається за допомогою звертань-антропонімів, офіційних та етикетних форм звертань тощо, з метою а) подякувати за виступ, поставлене запитання чи надану інформацію: *Thank you, Mr Emmerson*; б) скоригувати дії учасників парламентської взаємодії: *Who wants to go first? Mr Leenders, you are keen to go first.*

Аналіз дискурсивних фрагментів виокремлених з стенографічних протоколів засідань комітетів Парламенту Великої Британії засвідчив, що Голова засідання послуговується переважно поєднанням декількох тактик: *тактика привітання + тактика регулювання процесом опитування; тактика звертання до адресата + тактика регулювання процесом опитування; тактика звертання до адресата + тактика регулювання процесом опитування + тактика запрошення до слова.*

Стратегія і тактики Парламентаря Великої Британії

На початку засідання комітету під час процесу опитування свідків у парламентському дискурсі Великої Британії Парламентар керується **стратегією отримання інформації**, мета якої полягає у з'ясуванні, уточненні, припущенні невідомої мовцю досі та в інтерпретації і узагальненні вже отриманої інформації.

Стратегія отримання інформації реалізується *тактиками з'ясування, посилення, уточнення, узагальнення, припущення, власного розуміння, прохання.*

У проаналізованих фрагментах комунікативних подій Парламентар найчастіше користується *тактикою з'ясування*, яка виражається директивами. Основна мета тактики з'ясування є запит відсутньої інформації щодо змісту висловлювання, що може бути досягнута непрямым директивом (ввічливим проханням надати інформацію): *Can you give us some particular examples, in addition to the ones Patricia offered on phonics, of the relationship between those additional freedoms and your desire to improve the offer?*

Тактика посилення має за мету показати ерудицію мовця щодо предмета обговорення та отримати від Свідка коментарі щодо сказаного раніше. Для її реалізації Парламентар застосовує репрезентатив, який нагадує присутнім про згаданий раніше предмет обговорення: *Patricia spoke about the particular*

relationship between additional freedoms and being free from bureaucracy, and driving up standards.

Тактика узагальнення передбачає підбиття підсумків щодо сказаного раніше про предмет обговорення та реалізується репрезентативом, вираженим розповідним реченням: *You have talked about being able to vary national terms and conditions of teachers.*

Тактика припущення вказує на можливість реалізації дії та представлена репрезентативом, вираженим розповідним реченням, який передає суб'єктивне ставлення до роботи академії, та припускає можливий розвиток подій: *It seems that a number of the things you have talked about are quite possible to do in the maintained sector.*

Стратегія і тактики Свідка у Парламенті Великої Британії

На етапі опитування свідків під час засідання комітету в Парламенті Великої Британії Свідок обирає **стратегію надання інформації**. Мета цієї стратегії – надати вичерпні відповіді на поставлені до нього запитання.

Стратегія надання інформації представлена *тактиками припущення, узагальнення, роз'яснення, згоди, посилання, презентації, фактажу, представлення, перепитування, переадресації, необізнаності, обіцянки, незгоди і уточнення*

Основна мета *тактики роз'яснення*, яка є пріоритетною для стратегії надання інформації, полягає в заповненні інформаційної лакуни в репліці-стимулі. Свідок уточнює коло супутніх проблем, пояснює власну позицію, посиляється на наявний досвід, обґрунтовує необхідність застосування запропонованих дій: *I think that the relationships are improving at a national level, because we are sharing better information, we are debating issues and we are trying to resolve problems.*

Тактика узагальнення передбачає підбиття підсумків та реалізується репрезентативом, вираженим розповідним реченням: *Schools helping, supporting and challenging—I use the word challenging—is an important way to go forward.*

Тактика згоди відображає повний збіг інформаційних обсягів попередніх Свідків та реалізується репрезентативами, вираженими розповідними реченнями: *I agree.*

Тактика представлення передбачає знайомство Свідка з іншими учасниками парламентських дебатів. Репрезентативи виражені низкою розповідних речень, що містять імена, прізвища, посаду та місце роботи Свідків: *My name is Dave Ward; I am the general secretary of the Communication Workers Union.*

Тактика перепитування передбачає перевірку розуміння адресантом репліки-стимулу та виражається квеситивом, вираженим еліптичним питальним реченням, який логічно завершує питання Парламентаря: *Incompetent?*

Тактика незгоди має за мету повну або часткову розбіжність поглядів комунікантів стосовно предмета обговорення. Репрезентатив виражено розповідним заперечним реченням *No, I don't think so.*

Тактика переадресації переслідує мету надати перевагу іншій особі в можливості висвітлення інформації щодо предмета обговорення та представлена репрезентативом, який виражений розповідним реченням: *Dave is better able to speak about day-to-day industrial relations issues, but in the relationships between the companies we have always worked well together.*

Тактика необізнаності полягає у визнанні Свідком некомпетентності в певному питанні та реалізується репрезентативами, вираженими розповідними заперечними реченнями: *I do not have those figures.*

У третьому розділі «Стратегічно-тактичний арсенал учасників дебатів у Конгресі США» наведено інформацію про діяльність Конгресу США, визначено основні комунікативні стратегії і тактики та засоби їх реалізації в парламентській взаємодії «Голова засідання – Конгресмен – Свідок»; здійснено зіставний аналіз моделей комунікації та реалізації комунікативної поведінки учасників дебатів у комітеті «Освіта» у Парламенті Великої Британії та Конгресі США.

Стратегія і тактики Голови засідання комітету Конгресу США

Під час засідань комітетів у Конгресі США Голова засідання керується **стратегією координації**, мета якої полягає не лише у регулюванні мовленнєвих дій комунікантів, а й в активній участі власне Голови засідання як координатора засідання парламентського комітету. Для успішної реалізації стратегії координації Голова засідання послуговується *тактикою запрошення до слова, тактикою регулювання процесом опитування, тактикою подяки і тактикою коментування.*

Тактика запрошення до слова спрямована на адресата (Конгресмена) або адресанта (Голову засідання) з метою розпочати процес опитування свідків. Реалізація тактики відбувається за допомогою конструкцій типу *I would like to recognize ... for 5 minutes, ... is recognized for 5 minutes, (Name)* тощо в розповідних реченнях, які містять антропоніми, назву посади, професії, офіційні та етикетні звертання, вказівку на відведений час для опитування тощо: *I would like to recognize Mr. Scott for 5 minutes.*

Тактика регулювання процесом опитування передбачає координацію Голови засідання процесом опитування свідків і слідкування за часом та вчасне повідомлення адресатів про його завершення. Ця тактика реалізується репрезентативами, які констатують завершення певного етапу в процесі опитування свідків. *This meeting is/stands adjourned; Without objection, so ordered.*

Тактику подяки застосовує Голова засідання для розмикання мовленнєвого контакту, дотримання регламенту з метою подякувати за виступ, поставлене запитання чи надану інформацію. Ця тактика спрямована на адресата і реалізується формулами мовленнєвого етикету типу *Thank you; Thank you, + Name; Thank / I thank smb; Thank you for ...* у розповідних реченнях за допомогою дієслова *to thank* у перформативному вживанні та звертань-антропонімів, офіційних та етикетних форм звертань тощо: *I thank the gentlelady; Thank you, Mrs. Davis.*

Як засвідчив аналіз фрагментів комунікативних подій, Голова засідання комітету в Конгресі США користується зазвичай декількома тактиками для реалізації обраної ним стратегії координації, наприклад: 1) *тактика запрошення до слова + тактика регулювання процесом опитування*; 2) *тактика подяки + тактика запрошення до слова*; 3) *тактика регулювання процесом опитування + тактика запрошення до слова + тактика коментування*.

Голова засідання, незалежно від тематичної спрямованості комітету («Освіта», «Малий бізнес», «Природні ресурси»), обирає стратегію координації мовленнєвої поведінки на всіх етапах протікання комунікативної події: контактостворення, контактопродовження, розмикання мовленнєвого контакту.

Стратегія і тактики Конгресмена

Для успішного ведення комунікації Конгресмен обирає **стратегію отримання інформації**, яка спрямована на заповнення інформаційних лакун і реалізується *тактиками узагальнення, власного розуміння, з'ясування, припущення, уточнення, посилення, схвалення, прохання, переадресації, згоди, фактажу*.

Тактика узагальнення передбачає підбиття підсумків щодо сказаного раніше про предмет обговорення та реалізується репрезентативами й експресивами: *It is good to have all of you here; I would just point out in my district, Grand Coulee Dam is the ultimate storage, and it irrigates, authorized for a million acres. It irrigates slightly over 500,000 now.*

Тактика з'ясування передбачає запит відсутньої інформації щодо змісту висловлювання та реалізується переважно поєднанням квеситиву та директиву: *Help me out there! What are the concerns with allowing businesses to make these larger contributions?*

Тактика припущення вказує на можливість реалізації дії та представлена репрезентативом, вираженим розповідним реченням, який передає сподівання Конгресменки на реалізацію дії у кращі часи в майбутньому: *During the good times--obviously these are not those times--but as we look forward to the future.* Протиставлення *the good times – not those times* акцентує увагу на контрасті та можливості реалізації обговорюваної дії.

Тактика схвалення передає позитивне ставлення Конгресменки до висловлювання Голови засідання та представлена репрезентативом, вираженим розповідним реченням, який висловлює особистісну позицію мовця: *I appreciate that.*

Тактика переадресації передбачає право висловити свою думку іншій особі (Mrs. Foxx). Репрезентатив, виражений розповідним реченням із Subjunctive II, передає бажання мовця надати слово Mrs. Foxx за рахунок часу, який йому відведено для опитування свідків: *I would like to use the balance of my time and give it to Mrs. Foxx.*

Тактика згоди має за мету передачу солідарної думки Конгресменки з думкою Свідка щодо предмета обговорення та представлена репрезентативом, який означає «так»: *Yes*.

Аналіз комунікативних подій виявив, що активізація мовленнєвої діяльності Конгресмена відбувається на всіх етапах протікання комунікативної події.

Стратегія і тактики Свідка у Конгресі США

Свідок у Конгресі США обирає **стратегію надання інформації** мовленнєвої поведінки, яка збігається з стратегією його британського колеги. Ця стратегія реалізується *тактиками роз'яснення, фактажу, узагальнення, згоди, припущення, прохання про дозвіл, посилення, представлення, власного розуміння, схвалення, зміни фокусу теми, уточнення, незгоди, обіцянки, необізнаності, переадресації, перепитування*.

Для реалізації стратегії надання інформації вибір тактик американського Свідка збігається з тактиками його британського колеги, крім тактик *прохання про дозвіл, власного розуміння, схвалення і зміни фокусу теми*.

Тактика прохання про дозвіл, яка позначає запит Свідка виконати певну дію, реалізується квеситивом: *Madame Chairwoman? I would like to clarify a part of that, if I could, please.*

Тактика власного розуміння полягає в суб'єктивному висвітленні предмета обговорення. Тактика представлена розгорнутим репрезентативом: *I think that autonomy is something very important in schools. And I think that if you have if teachers, or if principals I guess from this discussion, if principals were able to have the autonomy to choose what type of teacher that they allow to teach in their building and teach their students, then we could have--then students would be able to benefit from that.*

Тактика схвалення, представлена репрезентативом, передбачає надання Свідком позитивної оцінки предмета обговорення: *Very good.*

Тактика зміни фокусу теми, яка відображає небажання Свідка продовжувати розмову, реалізується репрезентативом: *I hope you are going to go back into teaching when you leave Washington.*

Аналіз комунікативних подій виявив, що активізація мовленнєвої діяльності Свідка відбувається на всіх етапах протікання комунікативної події.

Зіставний аналіз моделей комунікації в комітеті «Освіта» в Парламенті Великої Британії та Конгресі США

Національна специфіка парламентського дискурсу Великої Британії і США виявляється на 1) процедурному (протокольному) рівні та 2) змістовому (тематичному) рівні обговорюваних проблем.

1. Процедурний (протокольний) рівень.

Проведений зіставний аналіз стратегічно-тактичного арсеналу учасників парламентського дискурсу Великої Британії і США дає змогу виявити національну специфіку комунікативної поведінки кожного з них, яка виявляється як у стандартних комунікативних ситуаціях установлення,

підтримання і припинення контакту, звертання, запрошення тощо, а також і комунікативні універсалії, тобто спільне, загальнолюдське в різних комунікативних культурах задля уникнення неадекватного сприйняття чужої лінгвокультури.

Комунікативними універсаліями учасників парламентського дискурсу Великої Британії і США є англійська мова; тріадна структура учасників парламентського дискурсу; етап прийняття закону під час засідання комітету, а саме етап опитування свідків; установлення, підтримання та припинення контакту під час опитування свідків; спільні стратегії і тактики.

Національна специфіка комунікативної поведінки кожного учасника парламентського дискурсу Великої Британії і США виявляється у 1) виборі тактик, більша кількість яких характерна для Голови засідання – Конгресмена – Свідка парламентського дискурсу США; 2) у різниці процедури опитування свідків, яка виявляється у зміні статусно-рольової позиції Голови засідання в Конгресі США; 3) у виборі мовних засобів реалізації тактик учасниками парламентського дискурсу Великої Британії і США.

2. Змістовий (тематичний) рівень обговорюваних проблем.

Національна специфіка на тематичному рівні проявляє себе в акцентуванні уваги на наявні у суспільстві проблеми, що демонструє зіставлення моделей комунікації на етапі опитування свідків уже на рівні одного (взятого нами за основу дослідження) однойменного комітету «Освіта» у Парламенті Великої Британії та Конгресі США.

Проблеми, що є предметом обговорення в комітеті «Освіта» в Парламенті Великої Британії та Конгресі США, стосуються всіх складників процесу навчання – від підготовки кадрів до зацікавленості батьків у шкільному житті дітей. Спільними темами для обговорення в Парламенті Великої Британії та Конгресі США виявилися: 1) питання більшої довіри керівникам шкіл; 2) розвиток творчого потенціалу та професійних навичок учителів; 3) зацікавленість батьків у висококваліфікованій освіті дітей; 4) належна оплата роботи учителів; 5) питання надання освіти дітям з особливими потребами; 6) роль держави в системі «Освіта»; 7) бюрократія у школах.

Проблематика парламентського дискурсу Великої Британії, яка відрізняється від проблематики обговорюваних тем у Конгресі США, сконцентрована на організації процесу навчання, а саме на питаннях: 1) перекваліфікації шкіл в академії; 2) відповідності дирекції школи вимогам статусу академії; 3) нерівноправності учителів шкіл та коледжів у працевлаштуванні; 4) співпраці між школами й академіями; 5) наданні автономії школам.

Коло питань у проаналізованому комітеті «Освіта» в Конгресі США стосується більше особи учителя, що засвідчують виділені нами обговорювані питання: 1) стандартна й альтернативна підготовка учителів; 2) якість підготовчих програм учителів; 3) досконалість закону про НQT (висококваліфіковані учителі); 4) збільшення вимог та відповідальності до

роботи учителів; 5) відповідальність за підготовку висококваліфікованих учителів.

Проблематика обговорюваних тем у комітеті «Освіта» розглядається крізь призму закону, при чому в Парламенті Великої Британії коло питань є чіткішим, ніж у Конгресі США.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено лінгвопрагматичний аналіз спілкування учасників парламентського дискурсу Великої Британії і США, спрямований на виявлення стратегічно-тактичного арсеналу комунікантів та оптимальних засобів його актуалізації. Проведено зіставний аналіз стратегічно-тактичного арсеналу учасників парламентського дискурсу Великої Британії і США та виявлено національну специфіку комунікативної поведінки кожного з них. Змодельовано етап опитування свідків парламентських дебатів у комітеті «Освіта» в Парламенті Великої Британії і Конгресі США та виявлено національну специфіку парламентського дискурсу Великої Британії і США.

Учасники парламентського дискурсу Великої Британії і США складають тріадну структуру мовленнєвої взаємодії: Голова засідання – Парламентар – Свідок у Парламенті Великої Британії та Голова засідання – Конгресмен – Свідок у Конгресі США.

Активізація мовленнєвої діяльності Голови засідання у Великій Британії і в США відбувається на всіх етапах протікання комунікативної події. Виявлено спільну стратегію координації для Голови засідання у Великій Британії і в США, проте арсенал тактик для її реалізації дещо відрізняється.

Активізація мовленнєвої діяльності Парламентаря у Великій Британії і Конгресмена в США відбувається на всіх етапах протікання комунікативної події. Виявлено спільну стратегію отримання інформації для Парламентаря у Великій Британії і Конгресмена в США. Спільними тактиками є тактики з'ясування, посилення, уточнення, узагальнення, припущення, власного розуміння, прохання.

Активізація мовленнєвої діяльності Свідків Великої Британії і США відбувається на всіх етапах протікання комунікативної події. Свідки парламентського дискурсу Великої Британії і США обирають стратегію надання інформації для досягнення своєї комунікативної мети. Було виокремлено сімнадцять тактик, тринадцять із яких є спільні, п'ять – відмінні.

Кількісний аналіз допоміг виявити національну специфіку комунікативної поведінки учасників парламентського дискурсу, а саме комунікативні універсалії та розбіжності для учасників парламентського дискурсу Великої Британії і США на процедурному (протокольному) рівні. Змістово-тематичний аналіз засвідчує акцентування уваги на наявній у суспільстві проблемі, що демонструє зіставлення моделей комунікації на етапі опитування свідків уже на рівні одного однойменного комітету «Освіта» в Парламенті Великої Британії та Конгресі США.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у всебічному вивченні вербальної і невербальної комунікативної поведінки учасників парламентського дискурсу на всіх етапах обговорення законопроекту з урахуванням різноманітних чинників, що можуть впливати на перебіг спілкування у Парламенті Великої Британії та Конгресі США.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кричфалушій Л. М. Дискурсивні характеристики політичної комунікації // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. №7. 2010. С. 126 – 130.
2. Басюк Л. М. Комунікативна координація мовленнєвої поведінки учасників парламентського дискурсу // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. № 4. 2011. С. 5 – 8.
3. Басюк Л. М. Стратегії і тактики адресанта в парламентському дискурсі Великої Британії // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. № 6 (231). 2012. С. 5 – 8.
4. Басюк Л. М. Реалізація стратегій і тактик спікера (на матеріалі парламентських дебатів Великої Британії) / Леся Михайлівна Басюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. № 4. 2014. С. 10 – 14.
5. Басюк Л. М. Стратегії і тактики Спікера як адресанта і адресата в дискурсі дебатів у Парламенті Великобританії та Конгресі США / Леся Михайлівна Басюк // Актуальні питання іноземної філології : наук. журн. / [редкол. : І. П. Біскуб (гол. ред.) та ін.]. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. №1. С. 13 – 18.
6. Басюк Л. М. Стратегії і тактики Свідків Парламенту Великої Британії та Конгресу США (порівняльний аспект) / Леся Михайлівна Басюк // Актуальні питання іноземної філології : наук. журн. / [редкол. : І. П. Біскуб (гол. ред.) та ін.]. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2018. № 8. С. 16 – 22.
7. Басюк Л. М. Стратегії і тактики Парламентаря Великої Британії та Конгресмена США (порівняльний аспект). *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(47), Issue: 160: 11-14. Budapest, 2018.
8. Кричфалушій Л. М. Комунікативні стратегії й тактики в сучасному політичному дискурсі // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє» (12 – 13 травня 2010 року): у 2 т. Т. 1. Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2010. С. 335 – 336. (тези).
9. Басюк Л. М. Дотримання принципів міжособистісного спілкування як запорука ефективної комунікації (на матеріалі англомовного парламентського дискурсу) // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. Вип. 38. С. 27 – 31.

10. Басюк Л. М. Негармонійне спілкування в парламентському дискурсі Великої Британії // *STUDIA LINGUISTICA* : зб. наук. праць. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. Вип. 6, част. 2. С. 248 – 252.

11. Басюк Л. М. Стратегії і тактики учасників парламентського дискурсу Великої Британії // Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 26 – 28 вересня 2012 р.). Івано-Франківськ, 2012. С. 30 – 32.

АНОТАЦІЯ

Басюк Л. М. Дебати в парламентському дискурсі Великої Британії і США: лінгвопрагматичний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – «Германські мови». – Київський університет імені Бориса Грінченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2019.

Дисертаційну роботу присвячено дискурсивному аналізу парламентських дебатів Великої Британії і США. Уперше в англістиці проаналізовано комунікативну поведінку учасників дебатів на етапі опитування свідків, виокремлено преференційні моделі спілкування; визначено стратегічно-тактичний арсенал для кожного учасника, описано засоби вербалізації комунікативних стратегій і тактик в британському й американському парламентському дискурсах; висвітлено національну специфіку англійської парламентської комунікації.

Ключові слова: політична комунікація, англійський парламентський дискурс, парламентські дебати, опитування свідків, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, мовленнєвий акт, мовні засоби, національна специфіка.

АННОТАЦИЯ

Басюк Л. М. Дебаты в парламентском дискурсе Великобритании и США: лингвопрагматический аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04. – «Германские языки». – Киевский университет имени Бориса Гринченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2019.

Диссертационная работа посвящена дискурсивному анализу парламентских дебатов Великобритании и США. Впервые в англистике проанализировано коммуникативное поведение участников дебатов на этапе опроса свидетелей, выделены преференциальные модели общения; определен стратегически-тактический арсенал для каждого участника, описаны средства вербаллизации коммуникативных стратегий и тактик в британском и американском парламентском дискурсах; освещено национальную специфику англоязычной парламентской коммуникации.

Ключевые слова: политическая коммуникация, англоязычный парламентский дискурс, парламентские дебаты, опросы свидетелей, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, речевой акт, языковые средства, национальная специфика.

ABSTRACT

Basyuk L. M. Debate in parliamentary discourse of Great Britain and the United States: linguopragmatic aspect. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – “Germanic Languages”. – Kyiv Borys Grinchenko University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2019.

The thesis deals with the linguopragmatic features study of British and American parliamentary debates. For the first time in Germanic studies, the debate participants' communicative behaviour at the stage of witness questioning is analysed, the preferred communication models are singled out; each participant's strategic and tactical repertoire and means of its verbalisation in British and American parliamentary discourse are determined, and the national specifics of English parliamentary communication is highlighted.

In this study, the debate is viewed as a specific genre of parliamentary discourse connected with the stage of discussing a bill or resolution by parliamentarians/congresspeople and witnesses in committees of the British Parliament and United States Congress. The study identifies a triad structure of the communicative interaction between the chairperson, parliamentarian/congressperson and witness at the stage of questioning and suggests a specific set of communicative strategies and tactics for each participant to achieve their communication goals.

It turns out that the main communicative strategy of the chairperson of the British Parliamentary committees is a coordination strategy aimed at regulating other participants' speech actions at all stages of communication. This strategy is implemented in tactics of greeting, invitation to take the floor, introduction request, process/time regulation and addressing. The coordination strategy of the chairperson of the United States Congressional committees includes such tactics as commenting, invitation to take the floor, and process/time regulation.

The parliamentarian's/congressperson's main communicative strategy used at the stages of contact establishment and contact prolongation is obtaining information with a set of tactics, including clarification, reference/citation, specification, generalization, assumption, own understanding, request, approval, redirection, consent, fact. The choice of the mentioned communicative tactics is, first of all, determined by the subject matters of committees, such as “Education”, “Postal Service”, “Social Payments”, “Small Business”, and “Natural Resources”.

The witness's communicative strategy is and a strategy of giving information with a larger number of various tactics compared to those of the chairperson or parliamentarian/congressperson. The thematic focus of the committee determines the

witness's choice of tactics at each step of the communicative event, however, tactics of explanation, assumption, redirection and generalization dominate.

The study determines the types of speech acts that the participants of parliamentary/congressional meetings use to implement their communicative strategies and tactics. They include metacommentatives, directives, quesitives, representatives, expressives, and commissives, which differ in the way of expression, structure, level of the linguistic component, and degree of *strength of the illocutionary point*. In particular, the chairperson mostly uses compound speech acts, indirect directives, and expressives; parliamentarians/congresspeople – complex and composite speech acts, indirect directives and extended non-/categorical representatives; witnesses – simple and multiple extended categorical representatives, and commissives.

The thesis also explores linguistic markers that explicate the peculiarities of the participants' communicative behaviour in parliamentary/congressional meetings. Specific morphological forms, syntactic structures, lexical units, and stylistic means that delineate the character of interactants' speech actions are thoroughly examined. The study reveals that the same communicative tactics can be realised by different linguistic means in British and American parliamentary discourse.

Based on the quantitative analysis of the verbatim reports of parliamentary/congressional meetings, statistical data on the communicative strategies and tactics (the total number and frequency coefficient of tactics and strategies, the percentage of tactics within certain strategies, rating of tactics) are obtained. It turns out that the chairperson of committees in the United States Congress is triple active in communication compared to their British counterpart. Moreover, the former quite often uses such tactics as invitation to take the floor and gratitude, while the latter more often chooses the tactics of addressing and process regulation. Clarification turns out the most common tactics in the parliamentarian's/congressperson's repertoire, while specification and re-question are most commonly used by witnesses.

Based on the application of the phase model of the witness interview process, the national and cultural specificity of the communicative behavior of each participant in the UK and US parliamentary debate is traced. It traces in the choice of tactics and linguistic means of their implementation; the difference in the procedure of witnesses' interviewing, which causes a change in the status and role of the Chairman of the Session in the US Congress; in a thematic issue that defines the national and cultural specifics of the discourse of parliamentary debate in the United Kingdom and the United States.

The research results also show the dominance of the cooperative communicative behaviour of interactants who try to avoid conflict communication and usually adhere to the rules of speech etiquette, the principles of cooperation and politeness, and established norms and practices of conduct in parliamentary/congressional meetings.

The significance of the results obtained consists in supplementing and further developing communication theory, discourse studies, communicative linguistics, political linguistics, and ethnolinguistics, as well as their implementation in practice in

such fields of professional activity as diplomacy, politics, journalism, and PR management.

The future prospects of the research consist in the multifaceted study of verbal and non-verbal communicative behaviours of parliamentary discourse participants at all stages of passing a bill or resolution, taking into consideration various factors that can affect the process of communication in the British Parliament and Unites States Congress.

Key words: political communication, English parliamentary discourse, parliamentary debate, witness questioning, communicative strategy, communicative tactics, language means, national specifics.